

basilicis S. Petri, S. Pauli, S. Laurentii, S. Sebastiani, S. Ceciliae, S. Susanna, et passim in aliis templis videamus gradus et descensus in cryptas, sive in sacella sublera, nea. In his enim cryptis proprie sepeliebantur Martyres: unde ipsa crypta sive sepulcrum Martyris vocabatur Confessio, vel Martyrium; supra quam deinde edificabant altare et templum, quod exinde quoque Martyrium dicebatur, ut paulo ante dixi. Porro hinc intelligentiam illam phrasim, quam toties in Vitis Sanctorum et Martyrologiis legimus: « Hic Sanctus sepultus est in Confessione S. Laurentii, S. Susanna, S. Priscice, etc.; nam in Confessione » idem est quod in crypta vel sepulcro S. Laurentii, S. Susanna, Priscice, etc.: nee enim totum templum vocabatur Confessio, sed Martyrium, ut solerter annotavit Baronius.

Sensus ergo hujus loci est, q. d. Vidi per visionem symbolicam, animas Martyrum sub altari, quia secundum corpus sub eo sepulti sunt, qui super altara quasi holocausta suam vitam Deo immolarunt: ut sit synecdoche, scilicet ut pars ponatur pro toto, nimirum anima pro homine, puta pro Martire, Sic Genes. XLVI, dicuntur septuaginta anime, id est homines, egressi de femo Jacob. Clamans ergo Martyres, id est, animas Martyrum per corpora sua; clamant, inquam, ex hoc suo Martirio loco et sepulcro vindictam, perinde ac sanguine Abel eandem clamant, Genes. II, 10. Unde sequitur: « Data sunt ei stoles albe, » quasi in consolationem et mercedem. Agitur enim hic de sigillis, quae tegebant persecutions, et res non in celo, sed in terra gerendas. Loco ergo animalium vocat altare: quia ubi est corpus, ibi censetur esse et anima. Secundo, quia haec anime, hoc est hi Martires, sunt quasi victimae que in altari cremantur, quarum cinis per craticiam dilabebatur sub altare, ut viderentur quasi sub altari sepeliri: ita enim et corpora Martyrum immolate quasi in altari, sub aliud delapsa et sepulta sunt: unde et in consecratione altaris dicit Pontifex: « Sub altari Dei sedes accepisti, intercede pro nobis: » ita Viegas, Ribeiro et alii, quin et S. Augustinus, serm. II De Sanctis, quem audi: « Reete sub altari anime iustorum requiescent, quia super altare corpus Domini offeruntur. Nec immerito illuc justi vindictam sanguine postulant, ubi etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Convenient igitur, et quasi pro quadam consortio, ibi Martyribus sepulta decreta est, ubi mors Domini quotidie celebratur. Non immerito, inquam, consortio quadam illuc occisis tumulus constitutur, ubi occisionis dominice membra ponuntur, ut, quos cum Christo unius passionis causa devinxerat, unius et loci religio coparet. »

Dico secundo: Sub hoc symbolo, et symbolica visione animalium sub altari terrestri holocaustorum, in quo corpora Martyrum immolata et

sepulta sunt, significatur altare celeste in quo proprio anime Martyrum requiescent. Ad hoc enim propter corporis immolationem et sepulturam in altar holocaustorum, translato sunt anime eorum: eatae: ibi enim accepterunt stolas albes, jugiter ergo laudent Deum: unde ibi « orum altare potius » secundum est thymiamatis, quam holocaustorum, uti mox patet. Hoc ergo altare est secretum et penetrale celeste, puta locus Iudeitatis et glorie Martyrum in celo. Nam hoc altare esse in celo patet primo, ex eo quod cap. seq. vers. 9. de similibus animalibus dicitur, quod sint ante thronum Dei, et in templo, scilicet Iesu, servant ei die ac nocte. Dicitur similes: tam enim hic, quam ille, sunt anime interfectorum; et licet ille future sint ultimus temporibus Antichristi, tamen aequo ab ea requiescent ad modicum tempus, donec impleatur numerus conservorum eorum. Secundo, idem patet clarius cap. VIII, vers. 3, ubi angelus habuit animalium thymiamatis, id est orationes et laudes, offert Deo in altari thymiamatis. Sub eo ergo quasi requiescent in celo; sed ita, ut distracto per Christum velo, quod hinc altare et Sanctum dirimbat a Sancto sanctorum, videant Deum in sancto sanctorum residentem, ut ibidem ostendat: unde patet eas iam esse beatas. Itaque sicut locus felicitatis Beatorum vocatur sinus Abraham, ob quatenus ita hic vocatur altare, ob Dei laudem, et ob martyrii victimam: proprium enim locus et sepulcrum Martyrum est altare, uti jam dixi. Dicitur et cubile, quia in eo quasi lecto requiescent: hoc est enim quod dicit Psaltes, Psalm. CXIX: « Exultabunt sancti in gloria, latabuntur in cubilibus suis. » Ita pruis hoc hemisticium, scilicet: « Exultabunt sancti in gloria, » recitat S. Evergilius, Coloniensis Archiepiscopus, in dedicatis templis S. Geronii et Thebæorum Martyrum, ab his ipsis posteriori subiecti et responderi audivit: « Latabantur in cubilibus suis, » ut refert Helianus in Vita S. Geronii. Ibi ergo se requiesceret etiam illam ipsam animam Martyrum confitentibus, ibique expectant gloriam quicquid et beatas eternitatis. Unde Rome in exhortatione S. Priscille, hinc eorum vox in ipso lumen inscripta legitur: « Hic expectamus requiem. »

Nota: Aliud hinc Joannes, uti et in nonnullis aliis, ad lib. IV Esdras, cap. IV, vers. 35, ubi anime ex promptuaris clament ad Deum idem pene, quod hic. Ali enim ibi Esdras: « Nonne de his interrogaverunt anime iustorum in promptuaris suis dicentes: Usquequo spero sis? et quando veniet fructus aree mercedis nostra? » Et respondit ad ea Jeremiel archangelus, et dicit: Quando impletus fuerit numerus seminum in rebus: quoniam in statua ponderaverit seculum, et mensura mensuravit tempora, et non commovit, nec excitavit, usque dum compleatur predicta mensura. » Quanquam Esdras haec promptuaria animalium viderit non in celo, sed in inferno,

sive limbo, ut ipse ait vers. 41; eo enim tum descendebant omnes anime, utpote quod Christus secundum ait venierat, qui eis oculum patet fecit.

Hac de causa nocte promptuaria, id est cellaria,

sive cryptas; atque de illis subterraneis clare ait cap. IV, vers. 41: « In inferno promptuaria animalium matrici assimilata sunt: quemadmodum enim illa, etc., sic et hinc festina reddere ea quae commendata sunt. » Quocirca Tertullianus, De Resurrectione carnis, cap. XXVII, citans illud Isaiae, cap. XXXVI: « Vade, popule meus, infra in cubicula (id est sepulcris) tua: ad quem locum alludit Esdras, aequo ac Joannes hic: pro cubicula legit celas pronas, id est cellaria, sive penuaria, in quibus, inquit, caro salita, et usi reposita servatur, depromenda illinc suo tempore: sic enim et a seculis processura sunt corpora, cum jussit Dominus. » Nam liber tertius et quartus Esdras suam habent auctoritatem, licet non canoniam S. Scripturam: unde et libris canonici subiunguntur, et ab Ecclesia in officio Missa et Ecclesiastico multa ex his citantur et recitantur; Patres quoque plerique non raro eos citant, ac nominant S. Ambrosius, lib. De Bone mortis, citat Sanctum Esdras: « Tunc in cubicula eius, vel ubiquecumque passi essent, ei quasi victimae super altera holocaustorum immolati fuerint. Sib illic autem altari erat concavitas in quam decidebant, per craticiam, cineres et favilla remanentes ex combustione victimarum; in illis ergo cineribus favillisque supponentes videtur quasi ad interius latera animas illorum interfectorum; sed aliquo sensu ad imitationem istius altaris et scilicet confecti sunt altaria sua potius vicinum altare novae legis Ecclesie: dico unicum, quia eius multa sint, omnia ut idem et unicum considerari debent, nempe ut altera crucis; et super illud altare quotidie immolatur Agnus divinus; subter vero quiescent reliquie Martyrum, inter quas, vel in quibus videtur Joannes contemplatione animadvertisse eorumdem animas. Itaque locus Agni immolatus est super altare in nova lege, locus vero animalium istius Agni sanguinis redemptorium, et pro ejusdem hinc immolatarum convenienter ostendatur subto altare, ad significandum eorum in omnibus non solo inferioritatem, sed et dependentiam ab Agno, qui est eorum rex: item quod per sacrificium Agni super altare crucis Deus obtulit, et quotidie super altare in nostris Ecclesias renovatum, a servitate diabolica rempedit, et gloria Agni particeps fierunt. Ideoque antiquitus sepulcrum Martyrum ut altaria consecrabantur, et in illis celebrabatur tremendum sacramentum, et nullum aliud altare consecratur, quia aliisque in eo condantur Martyria reliquia. Itenam quavis illi reliquia inanimata esse sciatur, cum tamem germen vita, et quidem aeterna, in illis maneat ipsa prominente Christo, Joann. vi, 55, reputant anime beatas cum sacris corporibus suis communicare, et quidem specialiter attendere a processu, quae juxta suas reliquias funduntur; ideoque aetaria illi ossa, vel cineres, quasi quodammodo viventes, a celibus honorantur. Hic loquuntur tantum de animis interfectorum propter Verbum Dei, quoniam multi magisque sancti reperiuntur, qui non fuerunt interfectori proper fidem; sed hinc fieri omnino videtur, quia Martyres sunt Sancti per excellitatem, et quia omnes Sancti, qui reipsa sanguinem suum proper fidem non tulerunt, tamen animalium ad hoc paratum haberunt, immo vero Martyres Christi existenter. » Hac apposite Verschreage ad h. L.

10. ET CLAMABANT VOCE MAGNA. — « Clamor magnus, magnum est desiderium; » animalium enim versus sunt ipsa desideria: tanto enim minus quisque clamat, quanto minus desiderat. Nam si desiderium sermo non esset, Prophetia non diceret:

« Desiderium cordis eorum audiret auris tua, » ait S. Gregorius, lib. II Moral., cap. IV.

(1) « Videtur loqui Joannes de altari holocaustorum, quod erat censum exterior, interior vero ex variis lapidibus compositum; et tanto magis, quia habetur quistio de interfectori pro fine: ergo de illis qui, quoniam docimur, vel ubiquecumque passi essent, ei quasi victimae super altera holocaustorum immolati fuerint. Sib illic autem altari erat concavitas in quam decidebant, per craticiam, cineres et favilla remanentes ex combustione victimarum; in illis ergo cineribus favillisque supponentes videtur quasi ad interius latera animas illorum interfectorum; sed aliquo sensu ad imitationem istius altaris et scilicet confecti sunt altaria sua potius vicinum altare novae legis Ecclesie: dico unicum, quia eius multa sint, omnia ut idem et unicum considerari debent, nempe ut altera crucis; et super illud altare quotidie immolatur Agnus divinus; subter vero quiescent reliquie Martyrum, inter quas, vel in quibus videtur Joannes contemplatione animadvertisse eorumdem animas. Itaque locus Agni immolatus est super altare in nova lege, locus vero animalium istius Agni sanguinis redemptorium, et pro ejusdem hinc immolatarum convenienter ostendatur subto altare, ad significandum eorum in omnibus non solo inferioritatem, sed et dependentiam ab Agno, qui est eorum rex: item quod per sacrificium Agni super altare crucis Deus obtulit, et quotidie super altare in nostris Ecclesias renovatum, a servitate diabolica rempedit, et gloria Agni particeps fierunt. Ideoque antiquitus sepulcrum Martyrum ut altaria consecrabantur, et in illis celebrabatur tremendum sacramentum, et nullum aliud altare consecratur, quia aliisque in eo condantur Martyria reliquia. Itenam quavis illi reliquia inanimata esse sciatur, cum tamem germen vita, et quidem aeterna, in illis maneat ipsa prominente Christo, Joann. vi, 55, reputant anime beatas cum sacris corporibus suis communicare, et quidem specialiter attendere a processu, quae juxta suas reliquias funduntur; ideoque aetaria illi ossa, vel cineres, quasi quodammodo viventes, a celibus honorantur. Hic loquuntur tantum de animis interfectorum propter Verbum Dei, quoniam multi magisque sancti reperiuntur, qui non fuerunt interfectori proper fidem; sed hinc fieri omnino videtur, quia Martyres sunt Sancti per excellitatem, et quia omnes Sancti, qui reipsa sanguinem suum proper fidem non tulerunt, tamen animalium ad hoc paratum haberunt, immo vero Martyres Christi existenter. » Hac apposite

DICENTES, — ex zelo justitiae, non vindictae, appetentes scilicet, ut destruerat regnum impieatis it peccati, utque prius ab eo libarentur, et impii puniantur, itaque super omnes adveniat regnum Dei, ait S. Augustinus loco citato.

USQUEQUO, — id est equi et iustus, cuius proinde est tueri sanctos et veros, id est iustos; compescere autem et punire impios et iustos, quales sunt qui nos fideles tuos persequuntur et occidunt. « Sanctus » ergo « et verus », id est quod, sancio et verax: nominativi enim ponuntur provocatis Attice. Simile est quod canitur in Paraseve: « Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus imortalis, miserere nobis; » Sanctus, id est Nostrae.

NON JUDICAS, ET NON VINDICAS SANGUinem nostrum de his qui habitant in terra? — Judicium ad cause cognitionem pertinet, vindicta ad perficiendam et exequendam rem iudicatam, sive sententiam pro insonte contra injuriantem latam.

Queres, quod judicium, quam vindictam a Deo postulat anima Mart. um? Respondet primo Alcazar, eas petere vindictam de Iudeis Christicidis et Christianorum persecutoribus, samque in hac vita, scilicet ut Deus eos exciscat per Titum, Adriani, etc. Non enim, inquit, orant, nee volunt statutum a Deo extremi iudicii diem precibus suis accelerare et antevertere, sed petunt ultionem quam Martyrum sanguis de persecutoribus petebat. Verum haec vindicta et hoc extedium jam per 25 annos facta erant et præterierant: quorsum ergo ea quasi needum facta, sed futura optant?

Secundo, alii passim censem eos petere vindictam condemnationis ferendam et exercendam in persecutores fidelium in die iudicii.

Verum dico hasce animas primario non tam posse injuriantem et persecutorum punitionem et condemnationem, quam innocentium, puta sui, surumque assecularum ab injuria liberationem. Hanc enim significat Hebr. 12, 14, *nokam*, id est vindicta, quando construir cum propositione *p̄ min*, id est *a, ex, de*; et Graecum *τέλος*, quando construir cum propositione *τί*, ut hic fit: optant enim vindicari *τί τῶν κατεχόντων ιστήσει*, id est, *ex habitantibus in terra*. Sic I Reg. cap. xxv, vers. 14, ait David ad Saul: « Judicet Dominus inter me et te, et uideatur me Dominus ex te; manus autem mea non sit in te. » Uliciscatur, id est, liberet me ex tua tanta acri persecuzione: non enim in eo impetratus Saul necem, et ultionem Dei. Ait enim: « Manus mea non sit in te, » q. d. Absit ut te occidam, esto habuerim te in manu mea: non enim tibi mortem, sed mihi a et liberationem et salutem opto et quero. Fuit enim ipse mansuetissimus: unde de eo canimus, Psalm. CXXI, 1: « Memento, Domine, David, et omnis mansuetus natus ejus. » Sic Lyc. xviii, 3, ait vidua iudicet: « Vindica, » id est libera, « me de adversario meo. » Sic iudices et vindicis Israelis

in libro Iudicium vocantur Josue, Gedeon, Samson et alii, qui Israelem a virga Philistinorum aliarumque Gentium exemerunt, et in libertatem assurerunt: est id fecerint sepe cum hostium strage. Sic vulgo dicitur principes Christianos et manus Turcarum in libertatem vindicasse, cum eos e captivitate Turcarum eripuit, liberosque effecit. Sic ait Simon Machabeus, lib. I Machab. cap. xiii, vers. vi: « Vindicabo, » id est liberabo de jugo et tyramide Antiochi, « gentem meam, et sancta, natu quoque nostros et uxores: quia congregata sunt universae gentes conferre nos. »

Anime ergo Martyrum hie optant vindictam, id est sui liberationem, samque duplum, scilicet *primo*, ut Deus eorum sanguinem iniuste effusum et corpora iniuste occisa, quae adiutu in hac iniusta occisione et morte manent et detinentur, sibi restitut, lisque rursum anima spoliata nuditatem tegat et vestiat: unde responsum a Deo accipiunt, ut pro corporibus accipiant stolas candias, quibus se tangant et vestiant, donec compleatur numerus conservorum eorum; tunc enim plenus eos corpore gloriose vestiendi esse. Unde S. Gregorius, lib. II Moral., cap. iv: « Quid, ait, est animas videntis petitionem dicere, nisi diem extremum iudicii, et resurrectionem extinctorum corporum desiderare? »

Secundo, optant vindictam, id est, liberationem Ecclesie et fidelium a persecutorum tyrannibus petebat. Verum haec vindicta et hoc extendum jam per 25 annos facta erant et præterierant: quorsum ergo ea quasi needum facta, sed futura optant?

Secundo, alii passim censem eos petere vindictam condamnationis ferendam et exercendam in persecutores fidelium in die iudicii.

Verum dico hasce animas primario non tam posse injuriantem et persecutorum punitionem et condemnationem, quam innocentium, puta sui, surumque assecularum ab injuria liberationem. Hanc enim significat Hebr. 12, 14, *nokam*, id est vindicta, quando construir cum propositione *p̄ min*, id est *a, ex, de*; et Graecum *τέλος*, quando construir cum propositione *τί*, ut hic fit: optant enim vindicari *τί τῶν κατεχόντων ιστήσει*, id est, *ex habitantibus in terra*. Sic I Reg. cap. xxv, vers. 14, ait David ad Saul: « Judicet Dominus inter me et te, et uideatur me Dominus ex te; manus autem mea non sit in te. » Uliciscatur, id est, liberet me ex tua tanta acri persecuzione: non enim in eo impetratus Saul necem, et ultionem Dei. Ait enim: « Manus mea non sit in te, » q. d. Absit ut te occidam, esto habuerim te in manu mea: non enim tibi mortem, sed mihi a et liberationem et salutem opto et quero. Fuit enim ipse mansuetissimus: unde de eo canimus, Psalm. CXXI, 1: « Memento, Domine, David, et omnis mansuetus natus ejus. » Sic Lyc. xviii, 3, ait vidua iudicet: « Vindica, » id est libera, « me de adversario meo. » Sic iudices et vindicis Israelis

Prophetarum, dicitur abbreviate 70 hebdomades adventus Messiae, Daniel. ix, 20, juncto cum vers. 24. Haec ergo preces antevidenter se habent ad iei decretum, non consequenter: eodem modo et habent preces Sanctorum ad Dei praedestinacionem, puta ad electionem hujus vel illius ad salutem et gloriam.

Quocirca S. Augustinus, serm. 11 *De Sanctis*, in usus predicatorum et fiduciale desidium, quod ea in causa sit, cur differatur resurrecio et regnum gloriosum Beatorum. « Videatis, inquit, quia propter nos (dum ait: Donec compleat numerus conservorum) Martyrum vindicta differtur. Num enim nos retardamus, horum sanguis initus est. Sed hoc contigit nostra dosidla, qui non religiose vivimus, qui non pie, sicut congruit, operarum. Nam si bonorum operum ad Dominum justitia nostra praecedetur, iam conservorum numerus, qui expectatur, esset completus. Unde oportet, fratres charissimi, quia primiitas Martyrum hodierna festivitate veneramur, de aeterna que in celis est, Martyrum festivitate sedulo cogitemus, sororumque vestigia, in quantum possumus, sequendo, et ipsi eisdem festivitatibus super pernae participes existere euremus, ut compleamus numerum civium coelestis Jerusalim, siue accederemus regnum gloriosum Christi et Sancto-

Moraliter S. Bernardus, serm. 3 in *Festo omnium Sanctorum*: « Unde tibi, o misera e/o, o foeda et foesta, unde tibi hos? Animas sanctas quas propria Deus insignivit imagine, te desiderant; quia redemit proprio sanguine, te exspectant; et ipsarum sine te letitia compleri, perfici gloria, consummari beatitudine non potest. Adeo siquidem viget in eis desiderium hoc naturale, ut necedat tota earum affectio libere pereat in Deum, sed contrahatur quodam modo et rugam faciat, dum inclinatur desiderio tui. Sine macula ergo sunt, » ut ait Joannes, cap. XIV, vers. 5, « sed non sunt ruga. »

1. ET ID SUNT ILLIS SINGULARE STOLA ALBÆ, — id est, plena puritas, quies et spes certa beatitudinis, inquit Andreas Cesariensis et S. Bernardus, locus superius citato. Verum dico: stola alba est gloria et beatitudine anime, quam Martynes acciperant, nimur lumen glorie, visio et fructus Dei, ac consequenter humanitas Christi, B. Virginis, sanctorum Angelorum, ac Beatorum omnium. Hec enim gloria instat stola alba, animam corpore nudatam et spoliatam vestit et decorat. Est alba, quia lucida et splendida, et quia symbolum est innocentiae et puritatis Martyrum, cui in praet. donata est. Ille et Christi in transfiguratione facies resplendens sicut sol, et vestimenta ejus facta sunt alba sicut nix, hoc est, mira luce candentia et fulgida. Hec est ergo stola alba, quam Christus vincentem promisit cap. iii, vers. 5, dicens: « Qui vicerit, sic vestitur vestimentis albis, et non delebo nomen ejus

Moraliter Tertullianus, lib. De Cultu feminaru-

de libro vite, » Vide ibi dicta. Unde patet hasce animas videare Deum, et esse beatas: haec enim beatitudine vincenti promissa est sub nomine stolie, sive vestis alba. Hac etiam de causa at quod Martyribus datae sint stolas « singulis. » Singuli enim unam tantum acciperunt, scilicet gloriam anime: nam in resurrectione accipient singuli stolas binas: addetur enim illis gloria corporis. Porro stolas albas symbolum esse glorie et felicitatis, patet ex cap. seq., vers. 13 et 14, ubi de genitibus coram throno Dei dantur palme et stolie. Ita S. Gregorius in *Psalm. IV. Fons Vitae*, vers. 10, et S. Anselmus, Richardus, Haymo, Beda hie, ac S. Augustinus, serm. 11 *De Sanctis*. Stola enim priscis erat honesta et nobilis mulieris vestis, usque ad imos pedes demissa. Unde Horatius, lib. I Serm., satyr. 2:

Ad talos stola demissa, et circumdata pallia.

Et Martialis:

Quisquis stola purpurea contempnor,
Quis colere debet, laetit implo versus.

Hinc stola mulier vocabatur locuples et primaria: contra togata vocabatur plebeia et secundaria classis, ut videtur est apud Horatium, loco citato. Hac de causa stola, praesertim candida et splendida, in Scriptura symbolum est glorie, immortalitatis ac felicitatis. Hinc Pharaon vestivit Josephum stola byssina, *Genes. XL, 22*; et *I Paralip.* cap. xv, vers. 27: « David erat induitus stola byssina. » Judith cap. XVI, vers. 10, post victorianam « acceptip stolam novam. » Mardocheus induitus fuit stola et impositus equo ab Aman jussu regis volens eum honorare, *Esther* cap. VI, vers. 11. De sapientia ait *Ecclesi. VI, 30*: « Erunt tibi tortus illus in stolam glorie; » et vers. 32: « Stolam glorie indues eam. » Et cap. XIV, vers. 12, ait Aaronem jussu Dei induxisse stolam sanctam. Et cap. I, vers. 11, ait Simonem pontificem acceptisse stolam glorie, *Isaiah* cap. LXIII, 1, de Christo victorio dicunt: « Iste formosus in stola sua. » I Machab. VI, 13, dedit Antiochus Philippo intimo suo stolam suam et annulum. Ibidem cap. X, vers. 2, « Induit se Jonathas stola sancta. » Marci XII, 38: « Cavebit, ait Christus, a Scibis, qui volunt in stolis ambulare; » et cap. XVI, vers. 5, mulieres in sepulcro Christi viderunt angelum coopertum stola candida.

Dies: Spes ardens que differtur, affigit animam: quomodo ergo haec anima Martyr ardenter sperantes et post lantes vindictam jam diutam, sunt beatae? Respondeo: Spes haec est ordinata, est quiete et composita in Beatibus: acquiescunt enim in voluntate Dei; nec enim sperant, nec volunt ut statim haec vindicta fiat, sed ut fiat suo tempore quod Deus constituit et ordinavit: illis ergo tanta ingens se habere desiderium, sed in Dei voluntatem resignatum, significant.

Moraliter Tertullianus, lib. De Cultu feminaru-

In fine, eas ex hoc loco adhortatur, ut ornent se stolis, non purpureis, byssi, vel aurii, sed innocentie, sanctitatis et fortitudinis: « Tempora, nquit, Christianorum semper, et nunc vel maius, non auro, sed ferro transfiguntur: stola martyrorum preparantur, angelis bajulis sustinuntur. Prodite vos jam ornamenti extreuae Apostolorum, sumentes de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depictae oculos verecundia, et spiritus turpitudine, inferentes in aures sermonem Dei, annentes cervicibus jugum Christi. Caput maritis subiecte, et satis ornata eritis. Manus laniis occupate, pedes domi figite, et plus quam in auro placentib; vestite vos serico probatib; hyssino sanctitatis, purpura pudicitiae, Talia pigmentata Deum habebitis amatorem. »

ET DICUT EST ILLUS UT REQUIESCENTE ADIUC TEMPUS MODICUM, DONEC COMPLEANTUR CONSERVÆ EORUM. — Alazar expoit, « ut requiescent, » scilicet a visione, non Dei, sed vindictæ de hostibus, puta de Judeis, quam postulant, q. d. Deus animas Martyrum statim convestit stola gloria, sed quoad petitionem vindictæ eorum, jussit hic ut modicum requiescent, significans illam differendam esse, donec numerus Martyrum ab eis occidendorum compleatur, qui completo se eos puniturum et excisurum per Titum et Romanos.

Verum, iam sepius dixi hec referenda esse ad omnes Martyres, et ad finem mundi. Sensus ergo est, q. d. Sicut corpora vestra, o animis sanctæ, et vestro sanguine purpureatis, requiescant in suis sepulturis (que inde vocantur grecæ cometeria, id est dormitoria) sub altari holocaustorum, expectant gloriam resurrectionis, ita et vos pariter requiescite sub altari thymiamatis in celo, in vestris stolis alibi, id est in vestro lumine glorie et beatitudinis, ac modicu[m] expectato eamdem resurrectionem: brevi enim corpus, quod hic pro me morbi tradidisti, vobis reddam gloriosum, ac simul ulciscar et puniam vestros persecutores et homicidiæ, condamnando et adligendo eos in tartara; brevi, inquam, scilicet postquam completa fuerit sociorum vestrorum, puta Martyrum, numerus, quod propediem per Antichristum habet.

Aposite S. Augustinus serm. 41. *De Sacra:* « Tal, inquit, modo loquuntur Deus omnipotens Sanctis, velut quilibet pater familiæ habens multos filios, singulisque de agro revertentibus, et rogantibus ut cibum sibi tribuat, respondet: Receptio quidem vestra parata est; sed expectate fratres vestros, ut, cum in unum positi fueritis, omnes in commune comedatis. » Et S. Gregorius, II *Moral.*, iv: « Respondere eis (animabus) est, ut collectione fratrum expectare debeant, corum mentibus liberant exspectandi moras infundere, ut, cum carnis resurrectionem appetunt, etiam ex colligendorum fratrum augmento gratulentur. »

42. ET VIDI CUM APERUSET SIGILLUM SEXUM: ET ECCE TERRA MOTUS MAGNUS FACTUS EST, etc. — Primo, Aretas haec refert ad prodigia facta in morte

Christi; verum haec jam diu præterita erant, non futura.

Secundo, Ambrosius et Rupertus haec referunt ad Judeorum reprobationem et excludum per Tatum; siue que sequuntur cap. vii, referunt ad latissimam vocationem Gentium. Vide Perierum singula applicantem pag. 402. Huc accedit Alazar, qui hoc sexto sigillo putat significari minas horribiles, quibus Deus voluit premonitus Judeos ante excludum, et ante septimum plagatum supplicia, que septimo sigillo continentur: porro haec minas comparari cum prodigiis, que minabuntur instantem extremi iudicii diem, quia haec illarum fuerunt typus: unde et Christus, *Matth. xxiv*, confert excludum urbis Hierosolymæ cum excludo orbis, et ab illo ad hoc immediate transit. Minæ autem haec septem sunt. *Prima* est terra motus, qui significat magnam rerum commutationem et perturbationem, que Hierosolymæ accidit, cum solidum et bellum contra Romanos concitatam. *Secunda* est obscuratio solis: haec significat signa et prodiga que visa sunt, Dei indignationem contra Iudeos testanlia. Deus enim supplicia illustris, lugubri ueste quasi se induit, eo modo quo reges Lusitanis olim sententiam capituli latiri, sacram induerant. *Tertia* est lumen sanguis, qui denotat maximum supplicium, quod eis pro Christi sanguine effuso impendebat. *Quarta* est stellarum casus, qui indicat symbolice necem, quam S. Iacobus, Stephano aliisque viris sanctissimis intulunt, quod etiam Iudeis minabatur ruina. *Quinta* est complicatio coeli, que symbolum est Christianorum discessions ab urbe Hierosolyma, que non levius etiam fuit civitati communio: quia enim hic Deus per solem, Christus per lunam, Apostoli virtus Apostolicæ per stellas fuerunt significati; hinc consequenter apposita primitiva Ecclesia, sive primi Christiani per celum significatur; de hisdem ait Christus: « Virtutes celorum movebuntur. » Virtutes enim celorum sunt exercitus eellæ, puta Ecclesia militans, que poterat Jerusalenum ab excludo defendere, sed eam deserens ac suo presidio destitueris, eamdem Romanorum prædictæ exposuit. Rursum in libro involuto notatur Iudaorum exercitatu[m], quasi omnis eorum sapientia fuerit convoluta et complicata, ut quasi nihil seirent, nullas rationes salvandæ se et urbem invenire possent. *Sexta* est migratio ac secessio monitum et insularum, que portendit Deum Tilo et Romanis obices, difficultates et impedimenta omnia amovere et tollere, viamque quasi complanare in Judeam, ut eam subiungant et evarent. *Sexta* est metus et horro[m] communis omnium, dictum monitus: Cadite super nos, qui figurat ingentem timorem, qui Iudeos pervaserat, evidens esse argumentum, quod Di severissimum in eos vindictam jamjam exerceo et velit.

Verum haec omnia pariter præterita jam erant, non futura, ideoque historica, non prophætica. Constat autem Apocalypsin esse prophætiam de

futuri. Itaque hic sensus est accommodatio quædam, et adaptatio potius quam expositio genuina. Addit vers. 13 nominari reges, quos constat non fuisse Hierosolymæ: super, quod dicent montibus: « Abscondite nos a facie Agni, » non congruit Iudeis, qui Christum non agnoverunt: nec Agnum, sed ursum potius et lupum eum vocarunt.

Tertio, Aurelius et Lyranus haec referunt ad persecutionem Dioctetianæ, quando Christiani montibus, id est Beatis in celo, eos invocantes, dixerunt: « Cadite, » id est, protegite nos. Verum haec expositio violenta est et contorta, ut patet: est et inordinata. Nam persecutor Dioctetianæ, uti et ceterorum Imperatorum, representata fuit sigillo secundo, puta equo rufo, uti ostendit cap. vi, 2.

Dic ergo S. Joannem hic transire ad tempora novissima, et ad finem mundi. Id patet ex ipsius ejus verbis, que propriæ nulli alteri competere possunt, præserbit si quis ea conferat cum verbis Christi *Matth. xxv*, 25 (ubi orbis excludum, signaque et prævia describitur); ille enim videbit penes eadem hic dicti cum iis, que ibidem dicit Christus. Quod enim hic dicitur: « Sol factus est niger, » ibi dicitur: « Sol obscurabitur; » hic dicuntur stelle de celo casure, ibi idipsum dicuntur; hic: « Luna facta est sicut sanguis, » ibi: « Luna non dabat lumen suum; » hic dicitur: « Celum recessit sicut liber involutus, » ibi: « Virtutes celorum commovebuntur; » hic dicuntur *montibus*: Cadite super nos, » ibi idem dicunt, ut patet *Luca xxxi*, 30.

Idipsum poscit ordo Apocalypses, et septem sigillorum. Cum enim S. Joannes secundum tertio et quarti sigilli, representari[t] tres generales et illustriores persecutions Ecclesiæ, successive duraturas usque ad finem mundi (unde quinto sigillo induxit communem vocem Martyrum, optantum finem): hinc sexto hoc sigillo ad eundem transit; imo ab hoc loco deinceps usque ad finem libri loquitur de extremis mundi temporibus.

Hoc ergo sexto sigillo describit ultimam Dei vindictam in ipsis, signaque horrenda que præbunt, et indicabunt instare extremum iudicium. Ita Victorinus, Primasius, Ticonius, Haymo, Andreas, Beda, Ribera, Pererius et alii.

Dic: Haec signa sequentur Antichristum; erunt enim proxima judicio: haec autem septem sigilla significant ea, que evenient ante Antichristum: ergo alia sunt ab illis signis Antichristi posthumis.

Respondet: Aliqui censem haec omnia signa, uti et ceteras plagas septimo sigillo orbi infligendas, que cap. viii et ix recensentur, fore ante Antichristum: continentur enim in signis hisce, que prius rescribi debent et evolvi, quam liber iugatus, id est Antichristi tempora, succedere et veliri possint. Sic enim optimo ordine consignatur et prograditur haec Apocalypses prophetia, atque quasi historia prophætica de rebus successivo tempore et ordine futuri. Favet et ratio: nam post mortem Antichristi non fore haec tristia prodiga, probari videtur ex eo, quod post mort-

tem Antichristi summa erit pax et quiete in mundo, uti ostendit *Daniel. xii*; unde et Christus *Lxx. xii*, 40, et *Matth. xix*, 37, predixit se inspirato die, et subito venturam ad iudicium, cum homines vacabunt gula et voluptatibus, uti faciebant in diebus Noe: cum a contrario de hisce signis dicit, quod arescent homines præ timore et expectatione ceterorum prodigiorum, que supervenient universo orbi.

Verum durum et difficile est credere haec signa omnia complenda fore ante Antichristum. Sunt enim signa iudicii instantis, et iudicis adveniens; unde dicunt impii vers. 16, « montibus et petris: Cadite super nos, et absconde nos a facie sedis tui super thronum, et ab ira Agni; quoniam vanitas dies magnum iræ ipsorum: et quis poterit stare? » Quomodo haec dicent, si inter haec signa et diem iudicij intercedant plures anni, puta totum tempus regni aut saltem monarchie Antichristi, que erit trium annorum cum dimidio? Quomodo haec signa dicuntur signa iudicii, et iudicis Christi, cum ipsa dicta essent signa adventus Antichristi?

Secondo, cap. seq., in septimo sigillo audiemb[us] Iudaorum conversionem ad Christum, que flet in fine mundi, maxime post occisionem Antichristi: ergo quædam ex his signis, non crux prævia, sed posthuma Antichristi. Idem manifestum est ex eo quod septimo sigillo angelus septimus, tuba canens, dicatur inducere consummationem rerum omnium: que utique fiet, non ante, sed post Antichristum. Ita enim habetur cap. x, vers. 7, et cap. xi, vers. 15.

Tertio, Christus, *Matth. xxv*, 29, ait haec signa post tribulationem dierum illorum, id est post persecutionem Antichristi, inquit multi; verius tantum Ribera sic exponit, « post tribulationem, » scilicet inchoatam, non autem perfectam. Inchoabit autem haec mundi tribulatio ante Antichristum. Christus enim paucis verbis perstringit et convolvit multa, que successive per plures annos fuit in fine mundi. Denique ibidem Christus de hisce signis ait: « Cum videritis haec omnia, sciote quia prope est ianuas, » scilicet dies Domini et adventus Christi ad iudicium. Quocirca haec signa fore, non ante, sed post interitum Antichristi, diserte docet Franciscus Suarez, III part., Ques. LIX, disp. 50, sect. 3, et alii permuli.

Dic ergo haec signa inchoantur fore ante Antichristum, ideoque ponai inter signa; sed perficiencia et complenda esse post Antichristum, ita ut quedam ex iis flant ante, quedam, et quidem plura ex majora, post Antichristum. S. Joannes et omnia, utpote edem spectantia, conjugenter, eodem sigillo omnia complexus est: quia quatenus praebunt Antichristum, extensus spectant ad signa; quatenus vero sequentur, catenus pertinent ad librum signatum. Cum enim illa orbis desolatio et excludum sit futurum ultimum et maximum, idcirco Deus eminus per plures annos

antequam accidat, id ipsum comminari, et plagas ei prævias orbi immittere incipiet. Sic enim fecit in excidio Hierosolymæ, et affarum urbium et regnum. Judeos enim impios per Isiam, Osee, Ioseph, imo per Eliam, etiam aliosque Prophetas per centum annos admonuit et præmonuit de futuro exido per Chaldeos, ut ab impietate sua resipiscerent, itaque excidium evaderent. Idem fecit in diluvio: jussit enim Noe anno quingentesimo sexto suæ fabricare arcam, ut per eam instans diluvium hominibus preuniatore et minimearetur, cum tamen diluvium induxit et dominum anno sexagesimo Noe: dedit ergo orbi centum annos ad ponitendum. Quidni idem, vel simile fuiat in ultimo orbis excidio, cum non aquæ, sed ignis diluvio totus obnubilatur, et confundatur? Itaque ante Antichristum inundabit in orbe impietas et impia, quibus Deus minabitur excidium; ideoque signa hæc illi prævia, plagæ ejus præuniatore immittente incipiunt, puti insolitus terra motus, mari fremitus et exundationes, fulgura, tonitrua, eclipses, obscurationes solis, luna et stellarum: ut cœlum, terra, mare et aer in impios fremere, risqua necem et inferitum nianri videantur; ex quibus consequent famæ, pestilentiæ et bella, que Christus tum fore prædictit; sed contemnit etiam in impio: itaque plaga plagi addet Deus. Supervenient Antichristus, qui erit caput et culmen impieitatis. Quocirca Deus aioria in eum, et impios ejus asseculari, supplicia et celo vibrabit, adigens eos in tartara; inde in impios cæstros, tuncque orbem docevet, eique maxima extrema, ac inter ea solis, luna et stellarum plena obscurationem inducit; et tandem diem ultimum orbis afferet per ignem conflagrationem, tuncque ipsæ Christus descendet a celo, et veniet ad judicium: ita tamen, ut post Antichristi ejusque assecularum stragam, et plaga impiorum, Deus aliquod tempus quietius daturus sit orbi, quo Christiani in persecutione Antichristi lapsi, et Christus Luce, cap. XXI, 26: «Rescentibus hominibus præ timore et expectacione, quo supervenient universo orbi,»

Tertio, Origenes, tract. 30 in *Math.*, putat sol, lunam, et stellas obscuranda a fumo, qui procedet ab igne conflagratione mundi. Verum hæc signa erunt ante finem mundi, quem inducit hec conflagratio; unde et Origenes in hac expostione non persistit: imo Suarez loco citato consensit, ignem conflagrationis mundi fore post ipsum diem judicii.

Quarto, Rabanus in *Math.* xxiv, idque refert, nec improbat D. Thomas in IV, dist. XLVIII, *Quæst.* I, art. 4, quæstiunc. 2, utat quod sol, et consequenter luna aliisque astræ a Deo privabuntur sua luce intrinseca et connaturalia.

Quocirca parum probabile est, quod censem *S. Hieronymus* et *S. Chrysostomus* in *Math.* xxiv, et *Eusebius Emissenus*, *Borni*, in *Domin.* XXIV post Pentecosten, scilicet hæc signa in sole, luna et stellis, fore post generali resurrectionem in ipso adventu Domini, ac proinde fore non prævia judicio, sed in ipso judicio. Argumentum corrum est: *Quia*, inquit, immediate post haec

signa subdit Christus: «Et tunc apparebit signum Filii hominis in celo, et tunc plangent omnes tribus terre.» Nam «videbunt Filium hominis venientem in nubibus celo.» Verum hoc non urgat. Nam Christus apud *S. Matthæum* multa conjungit et conglomerat de excidio urbis et orbis, que tamen non simul fient, sed tempore valde disjuncto et separato; quinimmo *S. Matthæum*, cum dixisset Christum veritatem cum virtute magna et maiestate, subiungit: «Et mittet angelos suos cum tuba;» cum tamen hoc sit futurum non post, sed ante adventum Christi ad judicium.

ET SOL FACTUS EST NIGER. — Queres an ad litteram hæc signa, ut sonant, eventura sint? *Primo*, S. Augustinus, epist. 80 ad *Hesychium*, atque ex eo *Primasius*, Andreas et Beda, hæc signa mystice accipiunt pro persecutione Antichristi, siue exponunt: *Sol et luna*, id est Ecclesia, obscuratur; *stella*, id est illustris Sancti, a fide, et consequenter a celo et salute, excedunt. Verum hanc expositionem esse mysticam, non litteralem, nemo non videt.

Secundo, S. Chrysostomus et Hieronymus ac Beda in *Math.* xxiv; *Eusebius Emissenus*, *homil.* in *Domin.* XIV post Pentecosten; *Hilarius*, can. 26 in *Math.*; D. Thomas in *Opus.* X, art. 36, putat hæc signa fore in ipso die iudicii, scilicet quod Christus adveniens tanto lumine radiali et ac totum orbem suis radibus præstringet, ut sui claritate obscurat fulgorem solis, luna et stellarum. Sicut S. Augustinus, serm. 130 *De Temp.* ubi hoc peculiariter tributus fulgor crucis, qui tantus erit, ut solem occultet. Verum jam ostendit hæc signa fore prævio judicio, ac consequente adventum Christi. Unde clare ait *Joel* n. 10 et seqq.: «Sol converteatur in tenebras, antequam veniat dies Domini.» Et *Christus Luce* XXI, 26: «Arescentibus hominibus præ timore et expectacione, quo supervenient universo orbi,»

Tertio, Origenes, tract. 30 in *Math.*, putat sol, lunam, et stellas obscuranda a fumo, qui procedet ab igne conflagratione mundi. Verum hæc signa erunt ante finem mundi, quem inducit hec conflagratio; unde et Origenes in hac expostione non persistit: imo Suarez loco citato consensit, ignem conflagrationis mundi fore post ipsum diem judicii.

Quarto, Rabanus in *Math.* xxiv, idque refert, nec improbat D. Thomas in IV, dist. XLVIII, *Quæst.* I, art. 4, quæstiunc. 2, utat quod sol, et consequenter luna aliisque astræ a Deo privabuntur sua luce intrinseca et connaturalia.

Quinto, Dionysius Carthusianus haec accipit ad litteram, sed putat ea hyperbolice dici, scilicet Propheta dicunt in excidio Hierosolymæ et Babylonis obscurandum fore solem. Verum quia hæc excidii tantum typus fuerunt et tenuis umbra excidii totius orbis, quod maxime erit horrendum et portentosum, hinc

Diec sexto, haec plane ad litteram, ut sonant, esse accipienda. In fine ergo mundi Deus ad vindictam peccatorum eolum faciet nigrum instar zæci elicii, qui niger est ex nigris setis et pilis, et quibus contextus est. Porro id fieri partim ex densitate nubium, quas Deus inter solem et terram interjectet, ut vult *Ribeiro* et *Dominicus Soto* in dist. 46, *Quæst.* II, art. 2; partim ex miraculo eclipsibus, ut vult *Pterius*, quæ provenient ex inusitatibus motibus cœlorum, qui nunc tardius, nunc suœ solito movebuntur. Unde *Lactantius*, lib. VII, cap. XVI, de sole et luna sic ait: «Motus extraordinarii peragent, ut non sit homini promptum aut siderum cursus, aut rationem temporum agnosceret. Fiet enim vel astas in hieme, vel hieme in estate: tunc et annus breviatur, et mensis minutetur, et dies in angustum coarctabuntur.» Que si vera sunt, facile erit varijs tunc produci eclipses. *Tertio*, suspendet Deus non lumen, sed illuminationem solis et astrorum, nimirum negando luci solis et astrorum concursum, sive quo non potest lumen suum spargere et illuminare orbem: unde ex eo sequentur densissime et universales tenebras per totum orbem; idque facit facilima actione, ac minima rerum ac naturæ immutatio: ita *Franciscus Suarez*, III part., *Quæst.* LIX, art. 6, disp. LV, sect. 3.

ET STELLÆ DE COELO CECIDERUNT SUPER TERRAM. — *Primo*, aliqui: «Ceciderunt», inquit, id est occidentur, subito rapti ad aliud hemisphaerium; sic enim Poete significant stellarum occasum, dicendo eas in Oceanum sive mare se precipitare. Unde *Virgilius*, II *Aeneid*:

Et iam noct humida cœlo

Precipitat, suadente cadentia sidera sonum.

Sic Romæ, et alibi, qui non longe a mari habitant, in estate jucunde spectant vesperæ solis occasum. Videatur enim eis sol se librare inter undas identidem, ac tandem subito in eam se demergere. Verum hic dicitur: «Stellæ ceciderunt super terram, » non in mare, ne in aliud hemisphaerium.

Secondo, *Origenes*, tract. 30 in *Math.*: «Stella ait, de celo ceciderunt, id est lumen suum deficiente fomento amiserunt, ac quod in eis terrestre remansit, in terram decidit: putat enim ipse, ex sententia Platonis in *Timaeo*, celos et astra ex elementis esse composta et condita, ac proinde egere nutrimento instar nostri ignis vel lampadi: quare sensim deficiente alimento in fine mundi, astrorum quoque lucem, sive id quod in eis ignem est, defectetur; quod vero terrestre est, ad suæ elementæ et terram relapsurum. Verum duplice errore nititur: primo, celos et stellas esse elementares; secundo, indigere alimento.

Tertio, *Jansenius*, et *Cajetanus* in *Math.* XXIV Stellæ, inquit, retrahent lumen suum et non videbuntur, ut videantur de celo cecidisse. Carent ergo non a loco suo, sed a luce sua.

Quarto, *Maldonatus* ibidem censet stellas proprie dietas in fine mundi de celo casuras. Magis enim, inquit ipse, Christo id affirmanti, quam Aristoteli id fieri posse neganti, assentior.

Verum sic findi debet cœlum, ino cœli omnes Planetarum; et quo desiderent haec stelle? Quævis enim stella fixa in firmamento nobis visi-

bilis, major est tota terra. Melius ergo Ribera et Pererius per stellas accipiunt cometas, fulgura, ignes cadentes, aliaque meteora ignea instar stellarum, qualia multa erunt in fine mundi, eaque novae et prodigiosae magnitudinis, forme, figurae, motus et lapsus. Deus enim illa, quasi horribilis fulgera et tonitrua, jaculabitur et deturbabit in terram, ut homines terrefaciat.

Sicut FICUS EMITTIT (βάσα, id est abiegit, evexit, Ita Syrus. Malo ergo legunt aliqui mitili) GROSSOS SUOS (βάσεως, id est fucus immaturus) CUM A VENTO MAGNO MOVENTUR. — Significat Deum ab sceleris, citoz opinione hominum et rerum natura, finem mundo impositurum, cum es naturaliter diutius durare posset, sicut fecit in diluvio Noe. Si enim grossi ex fieri ante matutitatem intempestive decidunt. Rursum « grossi » indicant ver beatitudinis latissimum et forentissimum, quod tunc inchoabunt Beati. Arabicus veritatis, sicut sculpsa, cum ceciderit gramineum ejus a vento grandi.

4. ET CORIUS RECESSET SICUT LIBER INVOLUTUS, — involutus, id est qui involvitur, vel convolvitur; Syrus, celi separati sunt sicut libe qui involvitur; A rabicus, catus involvutus quasi charta, q. d. Sicut liber mori veterum cylindro involutus (uti tela circa medium circuimvolvitur) absconsus litteris legi non poterat: ita calum, ejusque stellae quasi littere, abscondent atris nubibus et teñebri, ut videri non possint, videanturque in aliud mundum recessisse. Rursum, desinet notus celorum usus, motus et splendor, astrorum intuitus, ex illo prognostica conjectatio et divisione: sicut libro uti desinimus, nec eum legere possumus, cum eum complicamus, sive claudimus. Alludit, imo citat Isaiae xxxiv, 4, ubi idem dicit Isaias: vide ibi dicta. Unde S. Thomas et Suarez sic explicant, q. d. Homines et Astrologi non divinabunt amplius ex astris, quasi ex libro prognostico. Culum, inquit Suarez, recedet, non motu locali, sed ab oculis hominum, sicut redere solet liber involutus, quia littere ejus videri non possunt. Ita ipse loco citato, et lib. II De Superstitione, cap. xi. Aliam rationem hujus phrasis dat S. Augustinus, lib. V. De Genesi ad litt. cap. xx: Deus, ait, secula, que cum primum condit sunt, tamquam implicita edidit, successitibus temporibus explicat; id est, per celorum motus ac vicissitudines temporum, mundum involutum paulatim evolvit, eductis scilicet aliis et aliis capacitate specierum individuis, aliis ac aliis effectibus et causarum suarum simibus, ac presentem et celi solisque motu et influxu. Cum ergo ab hoc motu et hac providentia sua expliacione cessat, ac individua et effectus inde manantes tollit vel suspendit, ut facit in die iudicii, tunc dicitur sive providentia librum celumque complicare et convolvare.

Contraire explicit Andreas Cæsariensis: Reces- sit, ait, colum a priori compilationes et occula- tiones rerum quas confinebat, quia tunc eterna

bona et gaudia, in celo Sanctis reposita, pa- fient.

Altius quoque Dionysius Carthusianus, q. d. Non patebit ulli deinceps aditus in celum, quia celum jamna claudetur et obserbarit.

Pro celum recessit sicut liber involutus, Christus, Math. xxiv, ait: Virtutes celorum movebun- tur. Ubi primo, S. Chrysostomus per virtutes has accipit angelos, qui, inquit, obstupescunt ad tanto prodigio, et, ut ait D. Thomas, a celorum motione cesabantur. Unde et S. Augustinus, serm. 130 De Temp.: « Sic ut, inquit, principe judicante, non solum rei, sed et officia, que nihil sibi concilia sunt, timore et tremore comprehenduntur proper judicis terrorem: ita et tunc, cum genitum humanum judicabatur, et celestes ministri pavebunt, et terribili apparatu de iudicis intentus horrenda formidine contremiscunt, » id est videbuntur contremiscere: vere enim contremiscere nequeunt; sunt enim beati, in quos non cadit tremor, nec ulla passio aut perturbatione. Ad hoc celo et Deo fruentes, nihil sub celo et Deo, utpote exiguum, mirabuntur. Si et sapiens, ait Seneca, super terram et Iunam annum atten- tens, nihil in terra aut metuit, aut miratur. Hoc enim est magnanimitas. Ita Syrus, ait Xenophon, doctus erat nihil admirari.

Secundo, Cajetanus, Titelmannus et Pererius per virtutes has accipiunt influencias celorum, que in fine mundi cesabantur.

Tertio, Eusebius, apud S. Thomam in Catena, Math. xxiv, per has virtutes accipit janus celi, que Christo descendentes ad iudicium, et rursum possumus, cum eum complicamus, sive claudi- mus. Alludit, imo citat Isaiae xxxiv, 4, ubi idem

dicit Isaias: vide ibi dicta. Unde S. Thomas et Suarez sic explicant, q. d. Homines et Astrologi non divinabunt amplius ex astris, quasi ex libro prognostico. Culum, inquit Suarez, recedet, non motu locali, sed ab oculis hominum, sicut redere solet liber involutus, quia littere ejus videri non possunt. Ita ipse loco citato, et lib. II De Superstitione, cap. xi. Aliam rationem hujus phrasis dat S. Augustinus, lib. V. De Genesi ad litt. cap. xx: Deus, ait, secula, que cum primum condit sunt, tamquam implicita edidit, successitibus temporibus explicat; id est, per celorum motus ac vicissitudines temporum, mundum involutum paulatim evolvit, eductis scilicet aliis et aliis capacitate specierum individuis, aliis ac aliis effectibus et causarum suarum simibus, ac presentem et celi solisque motu et influxu. Cum ergo ab hoc motu et hac providentia sua expliacione cessat, ac individua et effectus inde manantes tollit vel suspendit, ut facit in die iudicii, tunc dicitur sive providentia librum celumque complicare et convolvare.

Quinto, Franciscus Suarez, III part., Quest. LIX, art. 6, disp. lvi, sect. 3: Virtutes celorum, inquit, hoc est angeli, commovebuntur; commovebuntur enim et comparabunt se, ut fiant ministri divine justicie, qui celos et elementa commoveant, qui nimur omnes illas admirandas mutationes et motus in sole, stellis, mari et terra caucent et efficiant. Erunt enim, ut videtur, majores, quam ut per soiam stellarum influentiam, vel virtutem fieri possint. Fient ergo per angelos, quibus recte

recommodari potest illud Psalm. cxlix: « Gladii incipites in manibus eorum, ad faciem videntiam in nationibus, increpationes in populis, ut faciant in eis iudicium conscriptum. » Et hue etiam referri possunt multa que in Apocalypsi dicuntur, scilicet S. Joannem vidisse angelos nunc eaneentes tubis, nupti effundentes phialas aureas plenas iracundia Dei, et similia, que legi possunt a cap. vii usque ad xvi. Huciusque Suarez. Hic accedit Lactantius, lib. VII, cap. xvi, qui per virtutes has accipit angelos motores celorum. Hi, inquit, commovebuntur, quia mutabunt ordinem et modum movendi celos, eumque nunc accelerabunt, nunc retardabunt, etc., uti superioris ipsius verbis commemoravri. Hinc et sequitur:

ET OMNIS MONS, ET INSULE, DE LOCIS SUS MOTIVE SUNT, — proprie ut verba sonant. Si enim stella de celo cadent et celum recedet sicut liber involutus, quid mirum si in terra montes et insule de locis suis moveantur? Erit enim in die illa horribilis quasi occasus mundi, lotiusque Universi inversio et eversio, ut omnia inverse sursum, deorsum, antrosrum, retrorsum, pessum eant. Sic « L. Marcius, inquit Plinius, lib. II, cap. lxxxiii, et Sex. Julio Coss. in agro Mutinensi duos montes inter se concurrarent, crepitu maximo assultantes recedentes, inter eos flamma fumoque in celum exente inferiunt, spectante et via Emilia magna equitum Romanorum, familiarumque et soldatum multitudine. Eo concursu terra omnes elise. » Et pando post: « Non minus mirum ostentum ei nostra cognovit etas, anno Neronis se premo, pratis oleisque, intercedente via publica, videbat terra terra motu mari permutas, haustas, absorptas recenset. Et cap. xcv, ait terras semper trementes extare in agro Gabiensi et Realino. Et cap. xcvi: « Quedam, ait, insule semper fluctuant, sicut in agro Ceculio, et eodem Realino, Mutinensi, Stalonensi; in Vadimonis lacu et ad Cutillas aquas sylva opaca, que nunquam die ac nocti eodem loco visitur: in Lydia que vocantur Calamina, non venit solum, sed etiam contis quo liberal impulse. Sunt et in Nympheo parva, Saltuaria dicta, quoniam in symphonie cantu ad iecus modulantum pedum moventur. In Tarquinensi lacu magno Italiae, duas nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes, num rotundam complexu, ventis impellentibus; quadratum nunquam. » Tales terre insuleque fluctuant visuntur juxta Audomarpoli in Belgio, ex quo olim mihi ibidem ostensae sunt. Memorabile est quod scribit Gregorius Turonensis, lib. IV, cap. xxx: « Castrum Tauridum in Gallia, inquit, situm est in monte supra Rhodanum. Auditus est vero per dies amplius sexaginta mu-

gitum edere mons, donec tandem mirabiliter scissus ab alio sibi vicino monte, cum universo castro omnibusque incolis in Rhodanum precepit rueret. Accidit hoc imperante Justiniano, » Simile quid accidit nuper anno Domini 1618, die 4 septembri. Cum enim tunc agerem in Italia, Romæ certo intellexi oppidum Pium in Valle Teline (que subjectus est Reatis, qui nunc Grisons vocantur) non longe a Como, sicutum ad gradines montis, eo, per ventum internum, qui terra motu excitavil, corrente, plane oppressum esse et obrutum, omnes incolas (concessantibus ad tria milia) perier obrutus, quinque tantum evassisse. Indicium precessit, fluminis, quod oppidum interluebat, siccatio; ac duo examini apum ita furioso inter se depugnantia, ut utrumque omnes mortui considerent. Horribilis hoc exemplum Grisons et tam Italiā percolit. Damnum estimatum fuit duobus millionibus aurū. Tradunt veteres historici Siciliam olim fuisse Italie conjunctam, postea disrupta maris fluctibus terra, aquam perviam eam avulsisse insulamque efficerat. Ita Diodorus, lib. IV, cap. xiv.

Secondo, ex hisce verbis: « Et omnis mons, et insule de locis suis motu sunt, » aliqui opinantur in fine mundi montes deprimentes in valles, iisque exquando, ut terra sit plane rotunda, quialis creata est die primo mundi. Nam die tertio ad usus hominum et animalium, Deus terram una ex parte aggeravit et erexit in montes, alia sustulit et depresso in valles, ut docui Genes. cap. 1, 8. Cesante ergo usu vitaque hominum et animalium, videbat terra ad primigeniam suam figuram orbicularē plane redditura: quod si verum est, ergo deprimentur montes. Similiter censem insulas in mari enatas, in fine mundi sorbendas a mari, ut mare plenum suum locum alveumque recipiat, quem accipit primitus Genes. cap. 1, vers. 9 et 10. Quid haec de re futurum sit, docebbit experientia finisque mundi. Nam pro adversa sententia facit, quod montes et insulae non parum faciant ad decorum et varietatem Universi: unde non primo die mundi rudis et informis, sed tertio, quo terra formata et adornata est, a Deo producuntur.

13. OMNIS SERVUS ET LIBER. — omnis homo cuiuscum conditionis, impius scilicet. Haec enim est impiorum pesa, æque ac vox et gemitus, qui sequitur. Erunt enim tunc plerique omnes infideles et impii, et max dominante Antichristo eum, quasi suum regem et monachum, sequentur, tum ut ejus tormenta evadant, tum ut ab eo opes et honores consequantur. Sie enim hoc saeculo vidi- mus, cum rex fit hereticus aut schismatics, totum regnum et penè omnes subditos fieri hereticos aut schismatics. Pauci ergo erant fideles, qui adhaerent Elize et Henoch, pauciores qui cum eis Antichristo in faciem resistant. Hoc est quod ait Christus Lucas xviii, 8: « Filius hominis veniens, pulas, inueniet fidem in terra? » Et Matth. xxiv,

55 : « Et quoniam abundavit iniqüitas, refrigerasset charitas multorum. »

Et dicunt montibus et petris (*magnis*, ait Arabicus, puta rupibus) : CADITE SUPER NOS. — Citat verba *Osee cap. x.*, vers. 8, sed in sensu allegorico. Nam *Osee ad litteram loquitur de captivitate, desperatione et calamitate extrema decem tribuum, cum urs et regnum Samaria excisum est a Salmanasar, decunque tribus ab eo in Assyriam sunt traductae. Pari modo idem dicent homines sentientes plagas Dei in fine mundi, tum ante Antichristum, tum magis sub Antichristo, et maxima post eum, cum jamjam adventabili Christus ad iudicium. Eadem verba habet S. Lucas, eaque attribuit Iudeis in excidio Jerusalem; utrumque enim hunc fuit typus excedit et consummationis seculi.*

Alludit quoque ad *Isaiae n.* 49, ubi de iisdem Iudeis obssessis et oppressis ait : « Introibunt in speluncas petrarum, et in voragine terre, a facie formidinis Domini, et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit perere terram. »

A FACIE SEDENTIS SUPER THRONUM (eccelet suus deitatem, puta a facie sole), ET AB IRA AGNI, — puta Christi hominis adventantis ad iudicium : licet enim infideles et impii, presertim Antichristiani et persecutores fidelium, initio non credent Dei et Christi potentiam, vindictam et providentiam, tamen cum audiunt Martyres in tribunibus identem illam depredare, ac comminari, illosque pro ea generose et hilariter pati et mori, cumque mox sentient corum dicta re ipsa verificari, plagisque et vindictam ab eis predictis sibi immitti, vel inviti credent hec sibi a Deo et Christo infligi, ac acriora mox infligenda esse. Sic enim Antiochus subannans et occidens Iudeos, ridensque corum sacra et Deum, a Deo percussus, agnivit suam culpam, Deince justum in se vindictam, II *Machab.* cap. ix, 8. Sic et Pharao in mari Rubro cernens fulgeta in se ecole vibrari, matique se obrui, dixi : Fugiamus Israel, « Dominus enim pugnat pro eis contra nos. » Sic Imperator Maximianus, acer Christianorum persecutor, sentiens acria dolores et morbos putidos sibi a Deo immissos, agnivit sibi a Deo Christianorum huc juste infligi, ac persecutionem stitit. Sic Iulianus tunc celesti confusus : « Vicisti, inquit, Galilaei, viciisti. »

17. **Im. IPSORUM**, — Dei et Agni : grecos αλλα, id est ejus. Deus enim et Agnus unus sunt in natura divina. Acute conjicit Leo Magnus, quum formidabilis future sit potentia irati Agni, ex ipsis lenitate et mansuetudine, serm. i *De Passione Domini* : « Ego sum, inquit (*Jean. xviii.*, 5), et ad vocem ejus turba prostreretur impiorum. Quid jam poterit majestas ejus iudicatura, cuius hoc potius humiliata judicanda? » Et *Gregorius*, lib. XVII *Moral.*, cap. xxi : « Quis ejus iram toleret, cuius et ipsa non potius mansuetudo tolerari? »

Porro tantus erit pavor tantusque pudor dam-

nandorum coram Christo iudice, qui ita parcella et perierabit conscientiam ipsorum, ut ope obriū legique montibus, in eo esse in inferno possit, quam in valle Iosephi coram Christo irato. Basilius merito existimat acerbissimum cruciatum ultricibus inferorum flammis iustum dominatus, pudore isto et confusione longe leviorum ac tolerabiliorem esse. Ponderans enim acribam illam increpationem, *Lucez xi.*, 20 : « Stille, haec nocte animam tuam repetunt a te; que autem parasti, cujus erunt? » sic ait horum. *Contra Divites Avaros* : « Superat eternam penam irrisio ista stultitia. » *Legi Cardinalem Toletum*, *Luce* xi, annotat. 39.

Nota : Haec eadem signa horrenda, iudicio excidio orbis prævia, prædixerunt ali Prophætæ sensu littorali, partim allegorio. *Uo Tentullianus*, lib. *De Resurrect. carnis*, cap. xxii, citans verba Christi *Matth.* xxiv, de excidio urbis et orbis, sic ait : « Posteaquam edixit : Et tunc erit Jerusalem concutu[n]t nationibus, inde jam it orbem et in seculum praedicat secundum Joelem et Danieliem, et universum concutum Prophætatum, futura signa in sole, luna et stellis. »

Primus ergo *Joel* cap. iii, vers. 2, de eo ad litteram sic ait : « Congregabo omnes gentes in vasem Iosephat, et disceptabo cum eis ibi super populo meo; » et vers. 14 : « Juxta est dies Domini in valle concessionis. Sol et luna obtenebrantur, et stellæ retraxerunt splendorum suum. » Et cap. ii, vers. 1, sub tipo excidit illeroylme per Chaldeos : « Venit, inquit, dies Domini, dies tanæbrarum et caliginis; » et vers. 10 : « A facie ejus contremuit terra, moti sunt coeli. Sol et luna obtenebrantur, et stellæ retraxerunt splendorum suum. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui. » Et vers. 30 : « Dabo prodigia in celo, et in terra, sanguinem, et ignem, et vaporum fumi. Sol converterat in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. »

Secundus est I-sias, qui cap. xiii, vers. 9, ad litteram loquens de excidio urbis Jerusalem, allegoricæ, sub eo quasi tipo, diem excidii orbis ita depingit : « Ecce dies Domini veniet, crudelis, et indignacionis plenus, et ira furorisque, ad ponendam terram in solitudinem, et peccatores ejus conterendos de eis. Quoniam stellæ eccl., et splendor eaurum non expandent lumen suum : obtenebratus est sol in ortu suo, et luna non splendet in lumine suo. Et visitabo super orbis mala, » etc.

Tertius est Jeremias, *Isaiæ assecla*, cap. xv, vi. 9 : « Infirmata est quæ peperit septem, defec anima ejus : occidit ei sol, cum adiuv esset dies confusa est, et erubuit. »

Quartus est Amos, qui pariter ad litteram urbi Jerusalem, allegoricæ orbi clavis ultimam intentat, cap. viii, vers. 9 : « Et erit in die illa : occidet sol in meridiæ, et tenebrescere faciem terram in die luxurie, et convertam festivitates

vestras in lucum, et omnia cantica vestra in planctum ; et inducam super omne dorsum vestrum saceum, et super omnia caput calvum ; et ponam eam quasi lucum unigeniti, et novissima ejus quasi diem annorum. »

Quintus est Ezechiel, qui litteraliter stragem Pharaonis et Egypti, allegoricæ Antichristi et impiorum ac mundi ita describit cap. xxxvii, 7 : « Opterum, cum extinctus fuerit, cuelum, et nigrescere faciam stellas ejus : solem nube tegam, et luna non dabat lumen suum, omnia lumina, et colli merere faciam super te; et dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus, cum cederent vulnerati tui in medio terre. » Vide de horrore extremi iudicii S. Basilium, serm. *De Iudicio*, et S. Ephrem, serm. *De S. Cruci et De Adventu secundo Domini*, item serm. *De Tempore Dei*, tom. III.

Moraliter, nota ingens esse et fore malorum supplicium, metum et pavorem, ac pavidam expectationem plagarum incognitarum et imminentium. « Peior est bello timor ipse bellum. » Ita tempore rei magis affliguntur timore et apprehensione mortis ad quam dannati sunt, quam ipsa morte : nam singulis momentis ita anguntur, ut morti nullies videantur. *Quocirea Seneca*, lib. *De Vita beata*, cap. iv et seq., miseram vitam sicut

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Signatur ab angelo electi, ne tangantur plagi impiorum, puta duodecim millia ex singulis tribus Israhel. Deinde, vers. 9, Joannes videt innumeram turbam ex Gentibus stantem ante thronum Dei cum stolis albis et palmis, gratias agentes et laudentes Deum et Agnam.

1. Post haec vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem. 2. Et vidi alterum Angelum ascendente ab ortu solis, habentem signum Dei vivi, et clamavit vox magna quatuor Angelis, quibus datum est nocere terræ et mari, 3. dicens : Nolite nocere terræ, et mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. 4. Et audiui numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israel. 5. Ex tribu Juda duodecim millia signati : Ex tribu Ruben duodecim millia signati : Ex tribu Gad duodecim millia signati : 6. Ex tribu Aser duodecim millia signati : Ex tribu Nephthali duodecim millia signati : Ex tribu Manasse duodecim millia signati : 7. Ex tribu Simeon duodecim millia signati : Ex tribu Levi duodecim millia signati : Ex tribu Issachar duodecim millia signati : 8. Ex tribu Zabulon duodecim millia signati : Ex tribu Joseph duodecim millia signati : Ex tribu Benjamin duodecim millia signati. 9. Post haec vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo potest, ex omnibus gentibus, et tribus, et populis, et linguis : stantes ante thronum, et in conspectu Agni, amici stolis albis, et palmarum in manibus eorum ; 10. et clamabant vox magna, dicentes : Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, et Agno. 11. Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, et seniorum, et quatuor animalium ; et ceciderunt in